

Nanke Dokter & Linda van den Bergh
Fontys Pedagogische Opleidingen 's-Hertogenbosch
Contact: *N.Dokter@fontys.nl*
L.vandenBergh@fontys.nl

Begrijpend lezen in de zaakvakken

1. Inleiding

Het verbeteren van de taal- en rekenprestaties van leerlingen is een belangrijk onderwerp op de beleidsagenda van het ministerie van OCW. Onderzoek toont aan dat leerresultaten verbeteren als scholen opbrengstgericht gaan werken. Dat houdt in dat leerkrachten doelen stellen, doelgericht en planmatig leeractiviteiten ontwerpen en resultaatgericht werken. Dat is essentieel voor het bereiken van zo hoog mogelijke opbrengsten voor alle leerlingen (Onderwijsinspectie 2010). Begrijpend lezen is een zeer belangrijke taalvaardigheid. Leerlingen moeten begrijpend leesstrategieën beheersen om verschillende tekstsoorten te kunnen begrijpen. Een tekstsoort die vooral in de zaakvakken vaak terugkomt, is de informatieve tekst. Op veel basisscholen vormt het lezen van dat soort teksten een probleem (Van Elsäcker, Damhuis, Droop & Segers 2010). Scholen zouden daarom moeten bevorderen dat leerlingen opgedane begrijpend lees kennis en vaardigheden ook actief toepassen in andere situaties. Dat noemen we transfer. Uit afstudeeronderzoek van studenten aan de pabo in 's-Hertogenbosch is gebleken dat de leerkrachten die transfer niet of nauwelijks stimuleren in hun lessen (Van Schijndel & Schel 2011). Vanwege die problematiek is binnen de kenniskring 'Leren en Innoveren' aan de pabo in 's-Hertogenbosch een onderzoek gestart naar het opbrengstgericht werken aan begrijpend lezen in de zaakvakken.

2. Het onderzoek

In het onderzoek zijn de opbrengsten van een korte training waarin leerkrachten en de stagiaires van de pabo intensief samenwerkten nader bekeken. De volgende onderzoeksvraag stond centraal: Zijn de begrijpend leesprestaties bij leerlingen in de bovenbouw te verbeteren als de leerkracht expliciet aandacht geeft aan begrijpend leesstrategieën tijdens de lessen wereldoriëntatie?

Voor dit onderzoek is een observatielijst ontwikkeld (zie figuur 1).

Begrijpend leesstrategie	Leerkracht vraagt naar / stuurt aan op
Algemeen	
1. Betekenis en functie van verschillende informatiebronnen kennen.	
2. Zoeken van materialen in het documentatiecentrum of op computer.	
3. Gebruik van (opzoeken in) verschillende informatiebronnen.	
Voor het lezen	
4. Nadenken over waarom ze de tekst lezen.	
5. Voorspellen wat ze uit de tekst kunnen halen, wat ze ervan kunnen leren.	
6. Activeren van de voorkennis over het onderwerp.	
Tijdens het lezen	
7. Doelbewuste en efficiënte selectie van informatie uit de tekst.	
8. Afleiden van (woord)betekenis binnen de tekst.	
9. Het stellen van vragen (begrijp ik het nog?).	
10. Het sturen, bewaken en controleren van leesgedrag.	
Na het lezen	
11. Het samenvatten van de tekst / hoofdgedachte.	
12. Het visualiseren van de tekst (in schema of web).	
13. Kijken naar de structuur van de tekst.	
14. Het evalueren; heb ik de benodigde informatie?	
15. Nadenken welke informatie nog ontbreekt en waar deze gevonden kan worden.	
16. Het beoordelen van de tekst.	

Figuur 1: Observatielijst *evidence based* strategieën.

De observatielijst bevat de strategieën die hun effectiviteit op het gebied van begrijpend lezen bewezen hebben en is gebaseerd op de kwaliteitskaart begrijpend lezen van de website Taalpilots (Stoeldraijer & Vernooy 2007; Vernooy 2007) en de tussendoelelv gevorderde geletterdheid (Aarnoutse & Verhoeven 2003).

De studenten kregen een instructie op de pabo over het observeren van hun mentor in de klas. Vervolgens observeerden zij hoe vaak de mentor aandacht besteedde aan begrijpend leesstrategieën tijdens een zaakvakles. Daarnaast namen ze een begrijpend leestoets af bij de leerlingen. Hiervoor hebben we de teksten van de toets van Aarnoutse & Kapinga (2005) verdeeld over twee parallelle versies. Na deze eerste observatie volgden twee bijeenkomsten waarin de leerkrachten en studenten informatie en praktische tips kregen over opbrengstgericht werken, evidence based strategieën voor begrijpend lezen en het ontwerpen van doelgerichte activiteiten voor begrijpend lezen in de zaakvakken. De suggesties voor deze activiteiten hebben we ontleend aan het boek *Zaakvakken en Taal: Twee vliegen in één klap!* (Van Elsacker, Damhuis, Droop & Segers 2010).

In de twee maanden daarna gingen de leerkrachten en studenten met de verkregen informatie en tips aan de slag in hun groep. Activiteiten en resultaten werden bijgehouden in een logboek. Aan het eind van de periode observeerden de studenten opnieuw hoe vaak de leerkrachten aandacht besteedden aan begrijpend leesstrategieën tijdens een zaakvakles en werd de tweede begrijpend leestoets afgenomen.

3. Resultaten

Na afloop van de training volgde de evaluatie waarin zowel de mentoren als de studenten aangaven de training erg zinvol te vinden. Er waren opbrengsten op het gebied van kennis over begrijpend lezen, over de transfer van begrijpend lezen naar zaakvakonderwijs en over het kritisch denken over de gehanteerde methode begrijpend lezen. Enkele citaten van de leerkrachten:

“Ik ben me meer bewust geworden dat begrijpend lezen ook binnen zaakvakken gebruikt kan worden. Ik zal nu vaker aandacht blijven besteden aan begrijpend leesstrategieën binnen de zaakvakken.”

“Dit geeft ook meer een stok achter de deur om ermee te beginnen. Goed om samen te kunnen bedenken hoe we het gaan aanpakken.”

Het enthousiasme van de studenten wordt geïllustreerd aan de hand van het volgende citaat:

“Ik heb veel geleerd. Zowel uit welke onderdelen begrijpend lezen bestaat en waarom het belangrijk is, als hoe je dit tijdens de zaakvakken kan aanbieden. Ik heb veel beter inzicht in hoe je kinderen kunt helpen bij informatieve teksten.”

Zowel de mentoren als de studenten gaven aan verder te willen gaan met het implementeren van de in de training besproken aanpakken.

Er is nu een voorzichtig antwoord gevonden op de vraag of de training effectief is om leerkrachten meer aandacht te laten besteden aan begrijpend leesstrategieën tijdens de zaakvaklessen. Dat lijkt zo te zijn en blijkt uit de vergelijking van de observaties voor en na de training. Helaas bleek de onderzoeksvraag over de prestaties van de leerlingen niet te beantwoorden op basis van de verkregen data. De vraag wordt op dit moment meegenomen in het vervolgonderzoek.

Referenties

- Aarnoutse, C. & T. Kapinga (2005). *Begrijpend lezen 345678*. Ridderkerk: Uitgever 678 Onderwijs Advisering.
- Aarnoutse, C., & L. Verhoeven (red.) (2003). *Tussendoelen gevorderde geletterdheid. Leerlijnen voor groep 4 tot en met 8*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Onderwijsinspectie (2010). *Onderwijsverslag 2009/2010. Hoofdstuk 10: Opbrengstgericht werken en basisvaardigheden*. Utrecht: Onderwijsinspectie.
- Stoeldraijer, J. & K. Vernooy (2007). "Géén begrijpend lezen in groep 4?! Analyse van 5 methoden". In: *Basisschool Management*, jg. 21, nr. 2, p. 10.
- Van Elsäcker, W., R. Damhuis, M. Droop & E. Segers (2010). *Zaakvakken en Taal: Twee vliegen in één klap!* Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Van Schijndel, C. & P. Schel (2011). *Schoolontwikkelingsopdracht transfer van begrijpend leesstrategieën naar lezen in andere vakken*. Scriptie pabo 's-Hertogenbosch.
- Vernooy, K. (2007). *Belangrijke aandachtspunten begrijpend luisteren en begrijpend lezen*. Amersfoort: CPS.